

פרשת ואתחנן (5Mózes 3:22–7:11.) **Váetchánán**

Szemelvények

וְאַתְחַנֵּן אֶל יְהוָה, בְּעֵת הַהוּא לֵאמֹר. (דברים ג, כג)

**És esdekeltem az Örökkévalóhoz abban az időben,
mondván:** (5Mózes 3:23.)

וְאַתְחַנֵּן – És esdekeltem (váetchánán)... – אין חנון בכל מקום – A „chinun” szó [a Szentírás] minden egyes helyén – אֵלָּא לְשׁוֹן מִתְּנַת חָנָם – egy meg nem érdemelt ajándékra utal. [A „chinun” szónak ugyanaz a gyökere, mint a „chinám” (semmiért) szónak.] – אַף עַל פִּי שֵׁישׁ לָהֶם לְצַדִּיקִים לְהַלֹּת – Noha az igazak igényt tarthatnak jutalomra – בְּמַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים – jócselekedeteik alapján, – אֵין מִבְּקִשִׁים מֵאַת הַמָּקוֹם אֵלָּא מִתְּנַת חָנָם – mégis csupán egy meg nem érdemelt ajándékot kérnek a Mindenhatótól, [amikor önmagukért imádkoznak]. [1] – לִפִּי שֵׁאֲמַר לוֹ – Mivel [a Mindenható] azt mondta neki (Mózesnek): [2] – וְחַנְתִּי אֶת אֲשֶׁר אֲחֹן – „Irgalmat gyakorlok (vöchánoti) azon, akinek irgalmazok,” [még ha nem érdemlik is meg, ez tanította Mózeset arra, hogy ajándékot kérjen,] – אָמַר לוֹ בְּלִשׁוֹן וְאַתְחַנֵּן – emiatt a „váetchánán” kifejezést használja [és nem a „vöetpálél”-t (imádkoztam)].

– זֶה אֶחָד מֵעֲשָׂרָה לְשׁוֹנוֹת – Ez egyike azon tíz kifejezésnek, – שֵׁנִקְרָאת תְּפִלָּה – amellyel az imát írják le, – כְּדַאִיתָא בְּסַפְרֵי – ahogyan erről a Szifré [midrás] is ír. [3]

...abban az időben... – בְּעֵת הַהוּא – [Fentebb a Szentírás már utalt rá, [4] hogy a Szichon és Og leigázását követő időszakról beszél. Akkor mi szükség újfent hangsúlyozni, hogy „abban az időben”?] – לְאַחַר – דְּמִיתִי – מִיִּתִּי – Miután elfoglaltam Szichon és Og országát, – שֵׁכַבְשִׁתִּי אֶרֶץ סִיחֹן וְעוּג – azt hittem, hogy [mivel Isten engedte, hogy részt vegyek a hódításban és Szichon és Og földjének felosztásában] a[z isteni] fogadalom [miszerint nem én leszek az, aki bevezeti a zsidó népet az Ígéret Földjére] hatályát veszítette. [Valójában azonban a fogadalom hatálya csupán a Jordántól nyugatra eső, ekkor még meghódítatlan területre terjedt ki, vagyis Isten nem vonta vissza fogadalmát.]

...mondván: – זֶה אֶחָד מִשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת – Ez egyike azon három esetnek, – שֵׁאֲמַר מִשָּׁה לְפָנַי הַמָּקוֹם – amikor Mózes azt mondta a Mindenhatónak: – אֵינִי – מִיִּתִּי – מִיִּתִּי – „Addig nem hagylak, – עַד שֶׁתּוֹדִיעֵנִי – míg meg nem mondod nekem, – אִם תַּעֲשֶׂה שְׂאֵלָתִי אִם לֹא – hogy megteszed, amire kértelek vagy sem.”

[azzal], hogy öt rojtot helyeztek [a ruhátok szegélyére négy helyett];[11] – וְכֹן – és ez vonatkozik arra [a parancsra] is, hogy: – לֹא תִגְרְעוּ – „...és ne vegyetek el belőle.”

וְשָׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם כִּי הוּא חֻקְמַתְכֶם וּבִינְתְּכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים, אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת כָּל הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק עִם חֻקְכֶם וְנִבְּוֹן הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה. (דברים 5, 1)

Őrizzétek és tegyétek meg, mert az a ti bölcsességeitek és értelmességeitek a népek szemében, akik hallják majd mind e törvényeket, és azt fogják mondani, bizony bölcs és értelmes nép ez a nagy nemzet! (5Mózes 4:6.)

וְשָׁמַרְתֶּם – **Őrizzétek meg...** – זו מְשֻׁנָּה – Ez a tanulásra utal. [Ugyanis a parancsolatok tanulmányozása a legjobb garancia folyamatos teljesítésükre.]

...és tegyétek meg... – כְּמִשְׁמַעוּ – Ez szó szerint értendő.

...mert az a ti bölcsességeitek és értelmességeitek... – בְּזֹאת תִּחְשְׁבוּ חֻקְמֵי וְנִבְּוִים – Ezeknek köszönhetően bölcsnek és értelmesnek ítéltettek majd – **a népek szemében** – לְעֵינֵי הָעַמִּים

רַק הַשְּׁמֶר לָךְ וְשָׁמַר נִפְשְׁךָ מֵאֵד פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ וּפֶן יִסּוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ, וְהוֹדַעְתֶּם לְבָנֶיךָ וּלְבְנֵי בְנֶיךָ. (דברים 5, 7)

Csak vigyázz magadra és őrizd lelkedet gondosan, nehogy elfelejtsd a dolgokat, amelyeket szemed látott, és nehogy eltávozzanak szívedből egész életeden át; hanem ismertesd meg azokat gyermekeiddel és gyermekeid gyermekeivel. (5Mózes 4:9.)

– **Csak vigyázz magadra... nehogy elfelejtsd a dolgokat...** [A „csak” kifejezés nem különálló figyelmeztetés kezdete, hanem folytatása az előzőeknek, mondván: Csak akkor fognak a népek bölcsnek tartani titeket, ha nem feledkeztek el a Tóra szavairól.] – S majd, ha nem felejtet el – וְתַעֲשׂוּם עַל אֲמַתְתֶּם – és igazul teljesítet azokat, – תִּחְשְׁבוּ חֻקְמֵי – akkor ítéltettek bölcsnek és értelmesnek;[12] – וְנִבְּוִים וְנִבְּוִים –

תִּחְשְׁבוּ – ám ha hanyagságból meghamisítjátok [a Tóra szavait], – שִׁכְחָה – bolondoknak fognak tartani titeket.

וְאֵתִי צִוָּה יְהוָה בְּעֵת הַהוּא לְלַמֵּד אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים, לְעֲשׂוֹתְכֶם אֹתָם בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם לְבָרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ. (דברים 5, 1)

És megparancsolta nekem az Örökkévaló abban az időben, hogy tanítsalak benneteket törvényekre és rendeletekre, hogy megtegyétek azokat az országban, ahová bementek, hogy birtokba vegyétek. (5Mózes 4:14.)

– És megparancsolta nekem az Örökkévaló abban az időben, hogy tanítsalak benneteket... – תורה – שבעל פה – Ez a Szóbeli tanra utal [amit tanítani kell]. [Az írott törvényt ugyanakkor csupán eléjük kell helyezni, mint arról fentebb olvashatunk:[13] „...mint ez az egész tan, amelyet én elétek adok a mai napon.”]

פי תוליד בנים ובני בנים ונזשנתם בארץ, והשחתם ועשיתם פסל תמונת כל ועשיתם הרע בעיני יהוה
אלהיך להכעיסו. (דברים ד, כה)

Ha majd gyermekeid és unokáid lesznek, és megkorosodtatok már az országban, és megromolnátok, és készítenétek faragott képet, bárminek az alakját, és azt cselekednétek, ami rossz az Örökkévaló, a te Istened szemében, az ő bosszantására: (5Mózes 4:25.)

– Ezzel arra utalt nekik, – שגלו ממנה – hogy száműzetnek majd onnét (Erec Jisráelből) – לטוף שמונה מאות וחמשים ושנה – nyolcszázötvenkét év múltán, – כמנין ונזשנתם – ami a „vönosántem” [szó] számértéke. – והגלם – Valójában azonban [Isten] korábban küldte száműzetésbe őket; – לטוף שמונה מאות וחמשים – nyolcszázötven év múlva.[14] – והקדים שתי שנים – Két évvel korábban, – לנזשנתם – mint a „vönosántem” [szó] számértéke, – כדי שלא יתקיים בהם – hogy ne kelljen teljesülnie [a versnek,[15] amelyben az áll] – „hogyan fogtok veszni hamar [abból az országból]” .

– וישקד על הרעה – És ez [a jelentése annak,] ami írva van:[16] – „És az Örökkévalónak gondja volt arra, – ויביאה עלינו – hogy elhozza ránk a veszedelmet. – פי צדיק ה' אלהינו – Mert igaz az Örökkévaló, a mi Istenünk.” – צדקה עשה עמנו – [Az „igaz” itt nem csak az egyszerű jelentése szerint értelmezendő, hogy igazul cselekedett, mert a zsidó nép kiérdemelte a veszedelmet, hanem úgy is, hogy igaz volt, azaz] jótékonyan cselekedett velünk, – שמרה להביאה – mert sietett elhozni [ránk a bajt] – שתי שנים לפני זמנה – két évvel annak [előre megállapított] ideje előtt.

פי שאל נא לימים ראשנים אשר היו לפניך למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים ועד קצה השמים, הנהיה כדבר הגדול הזה או הנשמע כמהו. (דברים ד, לב)

Mert kérdezd csak az elmúlt időket, amelyek előtted voltak, vajon azon nap óta, midőn Isten embert teremtett a földön és az ég egyik végétől az ég másik végéig, történt-e ilyen nagy dolog, vagy hallható volt-e ilyesmi? (5Mózes 4:32.)

שָׁמֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ, כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ. (דברים ה, יב)

Őrizd meg a szombat napját, hogy megszenteljed, amint megparancsolta neked az Örökkévaló, a te Istened. (5Mózes 5:12.)

שָׁמֹר – **Őrizd meg...** – וּבְרֵאשׁוֹנוֹת – De [a Tízparancsolat] első verziójában – az áll: [22] – זָכוֹר – „Emlékezz meg.” – שְׁנִיָּהֶם – [A magyarázat az, hogy] mindkettő („őrizd” és „emlékezz”) – נֶאֱמְרוּ – egyszerre, egyetlen szóként lett kiejtve – וּבְשִׁמְעָה אֶחָת נִשְׁמְעוּ – és egyetlen [szóként] is hallatszott.

A – קוֹדֵם מִתּוֹךְ – **...amint megparancsolta neked...** – כַּאֲשֶׁר צִוָּה – Tóraadást megelőzően – בְּמַרְהָ – Márában. [23]

אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר יְהוָה אֶל כָּל קְהֵלְכֶם בְּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הַעֲנָן וְהֶעֱרַפֵּל קוֹל גְּדוֹל וְלֹא יָסַף, וַיְכַתְּבֶם עַל שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים וַיִּתֶּנֶם אֵלַי. (דברים ה, ט)

Ezeket az ígéket mondta az Örökkévaló egész gyülekezetetek előtt a hegyen, a tűz, a felhő és a sűrű köd közepéből, hangos szóval, hozzáadás nélkül, és felírta ezeket két kőtáblára, és átadta nekem. (5Mózes 5:19.)

Onkelosz úgy fordítja, – **...hozzáadás nélkül (völo jászáf)...** – מִתְרַגְּמִינָן – **...hozzáadás nélkül** – וְלֹא יָסַף – [Ezzel továbbmagyarázva a vers szószerinti jelentését, a következőképpen:] Az emberi lény természetéből adódik, – אינן יכולין לדבר – hogy képtelen kimondani – כָּל דְּבָרֵיהֶם בְּנִשְׁמִיָּה אֶחָת – minden szavát egyetlen levegővel, [és ezért apróbb szüneteket kell tartani egyes szavak között]; – וּמִדַּת הַקְּדוּשָׁה – **...hozzáadás nélkül** – az Örökkévaló természete azonban nem ilyen, – לֹא הָיָה – s mivel Ő nem tartott szünetet, – וּמִשְׁלַל הָיָה פּוֹסֵק – s mert az Ő hangja erős és örök.

A „völo jászáf” egy másik magyarázata: – לֹא הוֹסִיף – **...hozzáadás nélkül** – דִּבֶּר אֶחָד וְלֹא יָסַף – [Az Örökkévaló] soha többé nem nyilatkozott meg – בְּאִוְתוֹ פְּמָבִי – **...hozzáadás nélkül** – **...és te (vöát) mondd el nekünk...** – וְאֵת תְּדַבֵּר אֵלַינוּ אֱלֹהֵינוּ אֵלַיךְ

וְשִׁמְעוּ וְעֲשִׂינוּ. (דברים ה, כד)

Lépj te oda, és halljad mindazt, amit az Örökkévaló, a mi Istenünk mond, és te mondd el nekünk mindazt, amit az Örökkévaló, a mi Istenünk szól hozzád, és mi meghalljuk, és megtesszük. (5Mózes 5:24.)

...**és te (vöát) mondd el nekünk...** [Miért idézi Mózes a nép szavait, úgy hogy a „te” névmás nőnemű alakját használják, noha rá, vagyis Mózesre utalnak vele?] – הַתְּשִׁתֶּם אֶת פִּתְּי – Elgyengítettetek, – שְׁנַצַּטְעָרְתִּי – [míg már egészen olyan voltam,] akár egy asszony, – כְּנִקְבָּה

עֲלֵיכֶם – mert aggódtam miattatok, – וְרַפִּיתֶם אֶת יָדַי – és ti elgyengítettétek a kar-

jaimat, – כִּי רָאִיתִי – mert azt láttam, – וְשָׁאִינְכֶם חֲרָדִים – hogy nem égtek a vágytól, – לְהִתְקַרֵּב אֵלָיו מֵאַהֲבָה – hogy közel kerüljetek Hozzá szeretetből. – לְלַמֵּד מִפִּי הַגְּבוּרָה – Hát nem lett volna jobb nektek, – [közvetlenül] a Mindenhatótól tanulni – וְלֹא לְלַמֵּד מִמֶּנִּי – és nem tőlem tanulni?

שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה אחד. (דברים 1, 4)

Halljad Izrael, az Örökkévaló a mi Istenünk, az Örökkévaló egy! (5Mózes 6:4.)

...az Örökkévaló a mi Istenünk, az Örökkévaló egy! – ה' אלהינו ה' אחד – Az Örökkévaló, aki most még csak a mi Istenünk, – הוא עתיד להיות ה' אחד – és nem az összes nép Istene, – הוא עתיד להיות ה' אחד – Ő a jövőben egyetlen Isten lesz [azaz mindenki fel fogja ismerni, hogy Ő az egyetlen], – כִּי אֲזַאֲהַפֵּךְ אֶל עַמִּים שְׂפָה בְרוּרָה – ahogy írva van: [24] – „Akkor majd tisztává teszem a népek ajkát, – לְקַרְאֵם בְּשֵׁם ה' – hogy mindnyájan szólítsák az Örökkévaló nevét...”, – וְנִאֲמָרוּ – és ahogy írva van: [25] – „azon a napon – יִהְיֶה ה' אֶחָד – egy lesz az Örökkévaló, – וְיִשְׁמוּ אֶחָד – és egy az ő neve”.

ואהבת את יהוה אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך. (דברים 1, 5)

Szeresd hát az Örökkévalót, a te Istenedet egész szíveddel, egész lelkeddel és minden tehetségeddel. (5Mózes 6:5.)

Szeresd... – עֲשֵׂה דְבָרַי מֵאַהֲבָה – Szeretetből teljesítsd parancsait. – לְעוֹשֵׂה מִירְאָה – Aki szeretetből cselekszik, nem olyan, – מִיֵּלֶדֶת מֵאַהֲבָה – mint aki félelemből tesz meg valamit, – מֵרְאָה רַבּוּ מִירְאָה – mert aki mesterétől való félelméből cselekszik, – כִּשְׂהוּא מְטָרִיחַ עָלָיו – az, amikor [a mesetere] túlterheli, – מְנִיחוּ וְהוֹלֵךְ לוֹ – akkor otthagyja, és elmegy tőle.

...egész szíveddel... – בְּשֵׁנֵי יִצְרָיִךְ – mindkét [a jó és a rossz] ösztönöddel. – דָּבָר אֶחָד – Egy másik magyarázat: – בְּכָל לִבְבְּךָ – „teljes szíveddel” – שֶׁלֹּא יִהְיֶה לְבָבְךָ חֲלוּקַת עַל הַמָּקוֹם – a szíved mélyén se térj el Istentől.

...egész lelkeddel... – אֶפְלוּ הוּא גוֹטֵל אֶת נַפְשְׁךָ – még akkor is, ha valaki elveszi lelkedet [vagyis megöl].

...és minden tehetségeddel. – מְמוֹנָךְ – Minden vagyonoddal. – יֵשׁ לָךְ אָדָם – Van olyan ember, – שְׂמֻמוֹנוֹ תְּכִיב עָלָיו מְגוּפוֹ – akinek a vagyona kedvesebb számára, mint a teste, – לְכָךְ נִאֲמָרוּ – ezért van írva [az „...egész lelkeddel” után]: – בְּכָל מְאֹדְךָ – „...minden tehetségeddel”.

– דָּבָר אֶחָד וּבְכָל מְאֹדְךָ – Az „és minden tehetségeddel” egy másik magyarázata: – בְּכָל מִדָּה וּמִדָּה שְׂמוּדָד לָךְ – bármit mér ki rád [a héber „möödechá” szót a „midá” szóval kapcsolja össze, ami mérték], – בֵּין בְּמִדָּה – Így – וְכֵן בְּדוֹד אוֹמֵר – akár sorscsapást. – בֵּין בְּמִדַּת פְּרָעוֹנוֹת – akár jót, – טוֹבָה

mondja Dávid is: [26] – כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֲשֶׁר וָגו' – „Segítségének serlegét emelem...”, – צָרָה וַיִּגּוֹן אֶמְצָא – [pedig máshol ezt mondja: [27]] „szorongást és bánatot találtam”.

וַשְׁנַתֶּם לְבַנְיָה וּדְבַרְתֶּם בָּם בְּשִׁבְתְּהֶם בְּבֵיתָהּ וּבְלִכְתְּהֶם בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבָהּ וּבְקוּמָהּ. (דברים 1, ז)

És tanítsd gyermekeidnek, beszélj róluk, amikor ülsz házádban és amikor jársz az úton, amikor lefekszel és amikor felkelsz. (5Mózes 6:7.)

És tanítsd... – לשון חדוד הוא – [A „vösinántám” szó] élest is jelent, – שִׁיְהִיו מְחֻדָּדִים בְּפִיךָ – azaz [úgy kell tanulni, hogy] élesen megmaradjanak emlékezedben, – וְשָׂאֵם יִשְׁאַלְךָ אָדָם דְּבָר – és ha valaki majd kérdez tőled valamit, – אַל־אֲמֹר לוֹ מִיָּד – akkor ne kelljen haboznod, – אֲלֵא־רֹגְטוֹן תִּדְבַּר – hanem rögtön tudj rá válaszolni.

...gyermekeidnek... – אֵלֶּיךָ תִּלְמִדִים – Ezek a tanítványok. – מְצִינֵנוּ בְּכֹל – hogy a tanítványokat „gyermekeknek” nevezik, – שִׁיְהִיו מְחֻדָּדִים קְרוּיִים בְּנִים – ahogy írva van: [28] – „Fiai vagytok ti az Örökkévalónak”, – וְאָמַר – és továbbá írva van [29] – „a próféták fiai, akik Bét-Élben voltak”, – וְכֹן בְּחֻזְקָהּ – ugyanígy Chizkijáhu, – שְׁלֵמֵךְ תִּלְמַד תּוֹרָה לְכָל יִשְׂרָאֵל – aki egész Izraelnek tanított Tórát, – וּקְרָאֵם בְּנִים – „fiainak” nevezte őket, – שִׁיְהִיו מְחֻדָּדִים קְרוּיִים בְּנִים – ahogy írva van: [30] – „Fiaim, ne lankadjatok”. – וְכִשְׁמַעְתֶּם שִׁיְהִיו מְחֻדָּדִים קְרוּיִים בְּנִים – Ahogy a tanulókat „gyermekeknek” nevezik, – וְהָרַב קְרוּי אָב – ahogy írva van: [31] – „Atyám, atyám, Izrael szekerei...”.

לֹא תִלְכוּן אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם. (דברים 1, יד)

Ne járjatok más Istenek után azon népek istenei közül, amelyek körülöttetek vannak. (5Mózes 6:14.)

...azon népek istenei közül, amelyek körülöttetek vannak... – מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם – Ez a törvény azokra is vonatkozik, akiket messzebb [imádnak], – הוּא הַדִּין לְרַחֲמֵיכֶם – de mivel azokat, akik körülöttetek vannak, látod, – תִּדְבַּר אַחֲרֵיהֶם – hogyan tévelyednek el miattuk, – הַצָּרָה לְהִזְהִיר עֲלֵיהֶם בְּיֹתֵר – inkább volt szükséges, hogy velük kapcsolatban figyelmeztessen.

כִּי יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךְ מָחָר לֵאמֹר מָה הָעֵדוּת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲתָכֶם. (דברים 1, כ)

Ha majd kérdezi tőled fiad holnap, mondván: Mik azok a bizonyosságok, törvények és rendeletek, amelyeket megparancsolt nektek az Örökkévaló, a mi Istenünk? (5Mózes 6:20.)

יש מקור שהוא אחר – **Ha majd kérdezi tőled fiad holnap...** – כי ישאלך בנה מחר
זמן – A „holnap” [szó] időnként a távolabbi jövőre való utalásként
használatos.

כי יסיר את בנה מאחרי ועבדו אלהים אחרים וחרה אף יהוה בכם והשמידה מהר. (דברים ז, ד)
**Mert eltéríti Tőlem fiadat, úgyhogy idegen isteneket szolgáljak,
és akkor majd föllobban az Örökkévaló haragja ellenetek, és
elpusztít hamarosan.** (5Mózes 7:4.)

Mert eltéríti (jászir – hímnemben) Tőlem fiadat... –
כי יסיר את בנה מאחרי – Ha a nem-zsidó fia – בןו של גוי –
feleségül veszi a lányodat, – [ez a nem-zsidó] el fogja téríteni a fiadat [azaz unokádat],
– יסיר את בנה – akit a lányod szül majd neki, – מאחרי – attól, hogy
Engem kövessen. – למדנו – Ebből azt tanuljuk, – שכן בתך הבא מן הגוי – hogy a
lányod fia, aki nem-zsidó [férfitól] született, – קרוי בנה – a te fiadnak
tekintendő, [azaz egy zsidó nő és egy nem-zsidó férfi gyermeke
zsidó]; – אכל בן בנה הבא מן הגויה – ám a fiad fia, aki nem-zsidó nőtől
született, – אינו קרוי בנה – nem tekintendő a te fiadnak, – אלא בנה – hanem
az ő (a nem-zsidó nő) fiának, [azaz egy nem-zsidó anya és egy zsidó
apa gyermeke nem zsidó]; – ישהרי לא נאמר – mert nem áll [a Szentírásban]
hogy: – על בתו לא תקח – „Leányát ne vedd el fiadnak, – כי תסיר את בנה מאחרי –
mert [a leánya] eltéríti Tőlem [fiadat (azaz unokádat)],” – אלא כי יסיר את –
hanem az, hogy „mert [a nem-zsidó férfi] eltéríti Tőlem
fiadat...”.

לא מרבכם מפל העמים חשק יהוה בכם ויבחר בכם כי אתם המעט מפל העמים. (דברים ז, ז)
**Nem azért kedvelt meg és választott ki az Örökkévaló titeket,
mert számosabbak vagytok, mint más népek, hiszen ti vagytok a
legkevesebben a többi nép között.** (5Mózes 7:7.)

[Az első
magyarázat:] szó szerinti. – כפשוטו – **...mert számosabbak vagytok...**
– ומדרשו – A Midrás magyarázata pedig: – לפי –
– שאין אתם מגדילים עצמכם – mivel nem teszitek magatokat nagyobbakká, –
– כשאני משפיע לכם טובה – akkor sem, amikor én elhalmozlak titeket
mindenféle jóval, – לפיכך חשק ה' בכם – ezért **kedvelt meg... titeket.**

– הממעטין עצמכם – **...mert ti vagytok a legkevesebben...**
– וכן אברהם – úgy, mint Ábrahám, – שאלוהים
– ונאמר – [32] – „én por és hamu vagyok”, – ונאמר – [33] –
– „de mik vagyunk mi?”. – ונאמר – [34] – „egyenlő
leszek a legfelsőbbel” – ונאמר – [35] – „Ezeknek az országoknak valamennyi
istene közül [melyik tudta megmenteni országát az én kezemből?] –

אל אני מושב אלהים ישבתי – [36] – וְחִירָם – és Chirá – שְׁאָמַר – aki azt mondta: „...isten vagyok, isteneknek székhelyét lakom”.

הָרִי כִּי מְשַׁמֵּשׁ – **...hiszen (ki) ti vagytok a legkevesebben...** – כִּי אַתֶּם הַמְעַט – a *ki* szó [amelynek jelentése általában „mert”, itt értelemszerűen] „hiszen”-t jelent.

[1] Amikor azonban az igazak másokért imádkoznak, felidéznek annak a személynek az érdemeit is. Ez az oka annak, hogy a későbbiekben (5Mózes 9:20., 26.) az áll, hogy „imádkoztam Áronért”, ami nem „érdemtelen” imára utal, hiszen ott másokért imádkozott.

[2] 2Mózes 33:19.

[3] 23.

[4] 5Mózes 3:18., 21.

[5] Rási itt azt a három dolgot említi, ami feljebb (uo. 1:12.) már fel volt sorolva.

[6] Jósua 7:5.

[7] Uo. 7:10.

[8] A bibliai korlátozásokat súlyosbító rabbinikus tiltások ugyanakkor nem minősülnek hozzáadásoknak, ugyanis ezek nyilvánvalóan a bibliai parancsolatok megsértésének megelőzésére irányulnak.

[9] 5Mózes 6:8.

[10] 3Mózes 23:40.

[11] 5Mózes 22:12.

[12] A „csak” szó mintegy feltételhez köti a zsidóknak a népek által bölcsnek és értelmesnek való megítélését (6. vers). Csak akkor fognak bölcsnek tartani titeket, ha nem feledkeztek el a Tóra szavairól.

[13] 8. vers.

[14] A jeruzsálemi Szentély négyszáznyolcvan évvel az Egyiptomból történt Kivonulást követően illetve négyszáznegyven évvel a honfoglalást követően lett felszentelve. Négyszázötven évvel később lerombolták, a népet pedig száműzték.

[15] 26. vers.

[16] Dániel 9:14.

[17] 36. vers.

[18] Lásd még a 2Mózes 15:1-hez írt Rási-kommentárt.

[19] Lásd a 4Mózes 35:13-hoz írt Rási-kommentárt.

[20] Rási *chátáf*-nak nevezi azt, amit ma *svá*-nak hívunk.

[21] 20:2-14.

[22] Uo. 8.

[23] Lásd a 2Mózes 15:25-hez írt Rási-kommentárt.

- [24] *Cfánjá* 3:9.
- [25] *Zchárjá* 14:9.
- [26] *Zsoltárok* 116:13.
- [27] *Uo.* 3.
- [28] *5Mózes* 14:1.
- [29] *2Királyok* 2:3.
- [30] *2Krónikák* 29:11.
- [31] *Uo.* 2:12.
- [32] *1Mózes* 18:27.
- [33] *2Mózes* 16:7.
- [34] *Jesájá* 14:14.
- [35] *Uo.* 36:20.
- [36] *Jechezkél* 28:2.